

МАРІО ВАРГАС ЛЬОСА

Маріо Варгас Льюса (нар. 1936 р.)— видатний перуанський письменник. Автор збірок оповідань та романів— «Вожді» (1958), «Міста і пси» (1962), «Зелений дім» (1966), «Розмова в «Соборі» (1970), «Пантальйон» (1973) та інших.

ГІСТЬ

Сипкі піски підповзають до самого фасаду заїзду й тут зупиняються. З цього пустища і з заростів осоки погляд вільно перебігає по білій поверхні, вкритій убогою рослинністю, аж поки упреться в небо. Позаду заїзду земля тверда й нерівна, і менше ніж за кілометр починаються вилощені до блиску горби, поволі підвищуючись і нарешті зливаючись у суцільний кряж; вершини полискують у хмарах, наче голки або леза сокир. Ліворуч видніється ліс, вузькою звивистою стрічкою тягнеться він уздовж пісків, піднімаючись угору, перш ніж зникнути між косогорів, дуже далеких од заїзду; чагарі, дика рослинність, сухе й повзуче зілля, що глушить усе, яруги, змії, болітця. Але цей ліс тільки підступ до сельви, її бліда тінь: він закінчується на краю низини, під масивною горою, за якою царство справжньої сельви. І сеньйора Мерседітас це знає: якось, кілька років тому, вона видерлася на шпиль цієї гори і звідти крізь серпанок хмар під її ногами злякано роздивлялася на безмежне зелене плоскогір'я, що стелилося внизу.

Сеньйора Мерседітас лежить на двох мішках і спокійнісінько собі дрімає. Трохи віддалік коза тикається мордою в пісок, натужно жує дерев'яну тріску й час від часу розтинає меканням тепле вечорове повітря. Раптом тварина нашорсшує вуха й завмирає. Жінка розплющує очі.

— Що таке, сіра?

Коза сіпає вірвовку, на якій її прив'язано. Жінка важко зводиться на ноги. Метрів за п'ятдесят чітко вимальовується чоловіча постать; поперед неї по піску біжить її тінь. Жінка прикладає дашком до чола долоню. Швидко озирається довкола й застигає непорушно. Чоловік уже близько; він високий, худий, смаглявий, аж чорний, волосся кучеряве, очі глузливі. На ньому вицвіла сорочка, баєві, закачані до колін, штани. Ноги скидаються на дві чорні колодки.

— Добрий вечір, сеньйоро Мерседітас.— Голос у чоловіка дзвінкий і ущипливий.

Жінка блідніє.

— Чого тобі? — мимрить вона.

— Ви впізнаєте мене? Ну що ж, я дуже радий. Якщо вже ви така люб'язна, то я б не проти трохи перекусити. І випити. Мене мучить спрага.

— У заїзді є пиво й фрукти.

— Дякую, сеньйоро Мерседітас. Ви така добра. Як завжди. Чи не могли б ви скласти мені компанію?

— Я? — Жінка недовірливо зиркає на нього. Вона огрядна і вже в літак, але обличчя в неї ще гладеньке. Вона боса.— Ти ж уже тут був не раз.

— Ет! — чоловік махає рукою.— Просто я не люблю їсти сам.

Жінка якусь мить іще вагається, а тоді йде до заїзду, шурхотячи по піску ногами. Входить. Відкриває пляшку пива.

— Дякую, щиро дякую, сеньйоро Мерседітас. Проте я волю молока. Оскільки пляшку відкрито, чому б вам не випити її самій?

— Щось не хочеться.

— Та ну-бо, сеньйоро Мерседітас, випийте за моє здоров'я.

— Не хочу.

Чоловік глипає на неї лихим оком.

— Ви що, глуха? Кажу ж вам, випийте цю пляшку. На здоров'я!

Жінка бере обома руками пляшку й повільно п'є маленькими ковтками. На брудному прилавку стоїть глечик з молоком. Чоловік відганяє рукою мух, що кружляють довкола, піднімає глечик і нахильці п'є.

— Ах! — задоволено каже він, облизуючись. — Яке у вас добре молоко, сеньйоро Мерседітас. Мабуть, козяче, еге ж? Воно таке смачне. Ви вже допили пиво? А чому не відкриваєте ще одну? Пийте на здоров'я!

Жінка мовчки скоряється. Чоловік тим часом уминає два банани й апельсин.

— Не треба так поспішати, сеньйоро Мерседітас. А то як пити з шийки, то пиво розіллється й зіпсує вам сукню. Будьте обережніші. Відкрийте ще одну пляшку і випийте її на честь Нуми. На здоров'я!

Чоловік не перестає приказувати «на здоров'я», аж поки жінка не спорожняє чотири пляшки. У неї словіють очі, і вона, гикаючи та спльовуючи, сідає на мішок із фруктами.

— Боже мій! — говорить чоловік. — Оце так дама! Та ви, бачу, п'яничка, сеньйоро Мерседітас. Пробачте, що я так вас називаю.

— Ти ще пошкодуєш, Хамайкіно, що так образив бідолашну жінку. Ось побачиш.— Язик у неї зовсім не плутається.

— Справді? — зневажливо мовить чоловік.— До речі, о котрій годині прийде Нума?

— Нума?

— О, та ви, бачу, пропускаєте все повз вуха, сеньйоро. Коли він приходить?

— Ти брудний негр, Хамайкіно. Нума тебе вб'є.

— Не говоріть таких слів, сеньйоро Мерседітас! — Він позіхає. — Добре, гадаю, поки що досить. Звичайно, до ночі. А зараз ми прив'яжемо комусь голову до ніг.

Він підводиться й виходить. Іде до кози. Тварина недовірливо дивиться на нього. Він одв'язує її. Повертається до заїзду, крутячи на пальці кінець вірówki і свистуючи. Жінка тим часом устигла щезнути. Де й подівся лінивий спокій його рухів. Лаючись, він швидко оббігає заклад. Потім кидається до гайка, слідом за козою. Коза знаходить жінку за деревом і починає лизати її. Хамайкіно сміється, бачачи, як люто зиркає жінка на козу. Він мовчки повертає сеньйору Мерседітас до заїзду.

— Ви справді страшна жінка. Що за безглузда думка спала вам у голову!

Він зв'язує їй руки й ноги. Потім легко підіймає її й кладе на прилавок. Якусь мить сердито дивиться на неї й раптом починає лоскотати підшви її ніг, широкі й репані. Жінка корчиться від реготу; на обличчі її розпач. Прилавок вузький, і, звиваючись, сеньйора Мерседітас важко скочується на підлогу.

— Йй-богу, ви страшна жінка,— повторює він.— Лежите майже непритомні, а самі не спускаєте з мене очей. Ви таки невиправна, сеньйоро Мерседітас!

Коза просунула голову в двері й утупилася в жінку.

Зненацька з вечорових сутінок (такі вже сутеніє) долинає кінське іржання. Сеньйора Мерседітас підводить обличчя й наслухає, широко розплющивши очі.

— Це вони,— каже Хамайкіно, зриваючись на рівні.

Коні не перестають іржати й форкати. З порога заїзду чоловік люто кричить:

— Ви що, здуріли, лейтенанте?

З-за кам'яного стрімчака виринає лейтенант поліції, маленький: присадкуватий, у чоботях з острогами, обличчя спітніле, дивиться несміливо.

— Ви що, здуріли? — повторює Хамайкіно.— Що сталося?

— Ти на мене не кричи,— каже лейтенант.— Ми щойно приїхали. А що таке?

— Як то що таке? Звеліть своїм людям відвести коней якомога далі. Хіба ви не знаєте своєї служби?

Лейтенант червоніє.

— Ти все-таки ще не на волі, негре,— зауважує він.— Говори, та не забалакуйся.

— Сховайте коней і, якщо хочете, позав'яжуйте їм писки. Але щоб їх більше не було чути. І чекайте мого сигналу.— На обличчі Хамайкіно розпливається нахабна посмішка.— Невже вам і досі не ясно, що доведеться підкоритися мені?

Лейтенант кілька секунд вагається.

— Ну що ж, нарікатимеш на себе, якщо нічого не вийде,— мовить він і, обернувшись, наказує: — Сержанте Літума, сховайте коней.

— Слухаю, сеньйоре лейтенант, — озивається хтось із-за скелі. Чується цокіт кінських копит. Потім — тиша.

— Оце вже мені до вподоби, — каже Хамайкіно. — Треба тільки бути виконавцем. «Дуже добре, генерале». «Браво, майоре». «Мої вітання, капітане». Чекайте на цьому місці. Я дам знати.

Лейтенант показує йому кулак і зникає між скель. Хамайкіно йде до заїзду. Очі в жінки палають ненавистю.

— Запроданець,— сичить вона. — Прийшов з поліцією. Наволоч!

— Що за манери? Боже, що у вас за манери, сеньйоро Мерседітас! Я прийшов не з поліцією. Я прийшов сам. А зустрівся з лейтенантом уже тут, до вашого відома.

— Нума не прийде,— каже жінка.— І поліцейські знову посадять тебе в тюрму. А коли ти звідти вийдеш, Нума тебе вб'є.

— Помиляєтесь, сеньйоро Мерседітас. І даремно ви каркаєте!

— Запроданець! — повторює жінка; їй вдається сісти. Тепер вона тримається твердіше.— Ти думаєш, Нума дурний?

— Дурний? О ні, де там. Просто він папуга, та й годі. Але не журіться, сеньйоро Мерседітас. Я певний, що він прийде.

— Не прийде. Він не такий, як ти. У нього друзі. Вони його попере-
дять, що тут поліція.

— Ви так гадаєте? А я от ні. Вони не знатимуть цього. Поліція
прийшла з іншого боку, з-за стрімчаків. Я перетнув піски сам. У всіх
дворах запитував: «Сеньйора Мерседітас у заїзді? Мене щойно випу-
стили, і тепер я скручу їй в'язи». Не менш, як двадцять осіб побігли по-
відомити про це Нуму. Ви все ще вірите, що він не прийде? Коли б ви
бачили, як ви зблідли, сеньйоро Мерседітас!

— Якщо з Нумою щось станеться,— погрозово мимрить жінка,—
ти шкодуватимеш усе життя, Хамайкіно.

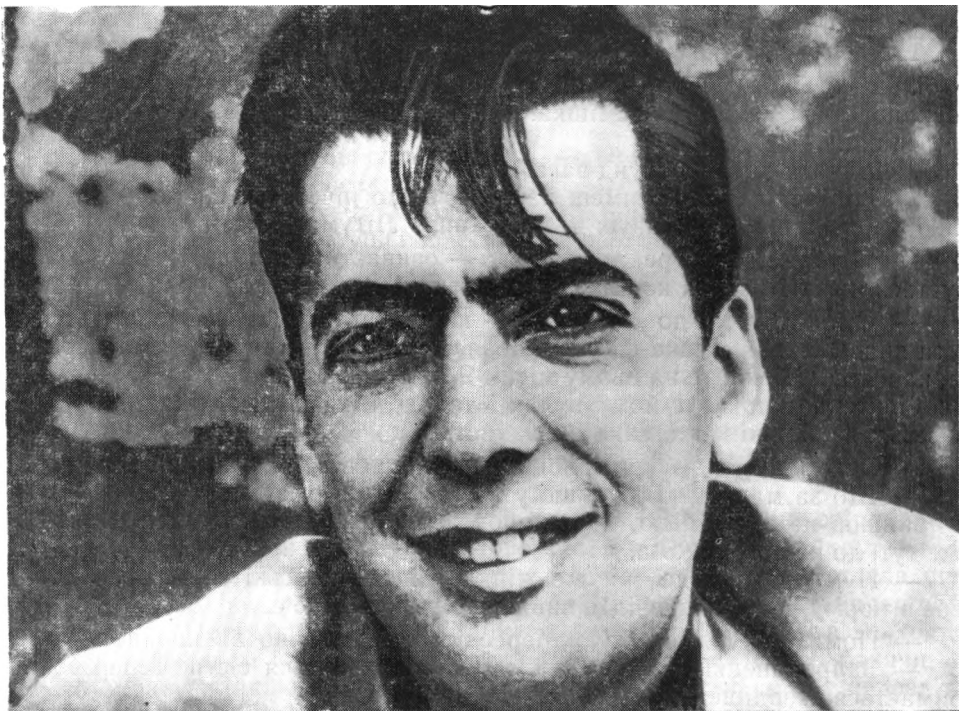
Той знижує плечима. Закурює сигаретку й починає насвистувати.
Потім підходить до прилавка, бере газову лампу й вішає її на віхтик
осоки на дверях.

— Уже споночило,— мовить він.— Ви прийшли сюди, сеньйоро Мер-
седітас. Я хочу, щоб Нума бачив, як ви сидите біля дверей, чекаючи
його. Ах, я й забув, що ви не можете рухатися. Даруйте мені, що я та-
кий забудькуватий.

Він нахилиється й бере її на руки. Садовить на пісок, позаду заїзду.
Світло лампи падає на жінку й пом'якшує вираз її обличчя; вона здаєть-
ся тепер добрішою і молодшою.

— Навіщо ти це робиш, Хамайкіно? — питає вона кволим голосом.

— Навіщо? — перепитує Хамайкіно.— Вам ніколи не доводилося
сидіти у в'язниці, правда, сеньйоро Мерседітас? Там дуже нудно, запев-

Маріо Варгас Льоса.

няю вас. І страшенно хочеться їсти. Послухайте, я забув про одну деталь. Не сидіть з роззявленим ротом і не пробуйте кричати, коли побачите Нуму. А то ще муха залетить.

Він заливається дзвінким сміхом, іде до заїзду й вертається звідти з ганчіркою в руках. Обв'язує нею нижню частину обличчя жінки. Розвеселений, якусь хвилину розглядає її.

— Дозвольте вам зауважити, що тепер у вас дуже кумедний вигляд, сеньйора Мерседітас. Я навіть не знаю, на що ви схожі.

У темному заїзді Хамайкіно рухається пружно й безшелесно, як вуж. Спершись ліктями на прилавок, він схиляється і застигає в такій позі. За два метри від нього в конусі світла непорухно сидить жінка; вона витягнула обличчя, ніби нюшить повітря і до чогось прислухається. Зліва, заглушаючи спів цикад, долітає легенький, але дуже виразний шерех. Ось він повторюється, вже голосніший: хмиз у гайку тріщить у когось під ногами — хтось іде до заїзду. «Він не сам,— шепоче Хамайкіно.— Іх декілька». Він сягає в кишеню, виймає сюрчок і, стромивши його в рот, чекає. Жінка хвилюється, і Хамайкіно лається крізь зуби. Йому видно, як вона ворухиться і як наче маятник хитається туди-сюди її голова, силкуючись скинути пов'язку. Шерех змовкає: може, кроки глушать пісок? Жінка повертає обличчя в лівий бік, і її очі — мов у зляканої ігуани, мало не вискакують з орбіт. «Вона побачила їх»,— шепоче Хамайкіно. Кінчик його язика впирається в шорсткий метал сюрчка. Сеньйора Мерседітас і далі мотає головою й харчить. Коза меккає, і Хамайкіно ловить її. За кілька секунд він бачить, як над жінкою нагинається якась тінь і гола рука тягнеться до її пов'язки. Він щосили дмухає в сюрчок і водночас кидається на прибульця. Свист піднімає всіх на ноги і губиться, заглушений лайкою і швидким тупотом, що лунає зліва і справа. Двоє чоловіків навалюються на жінку. Лейтенант діє блискавично: коли Хамайкіно підбігає до нього, він уже однією рукою тримає Нуму за чуба, а другою приставляє до його скроні револьвер. Їх оточують четверо поліцейських з гвинтівками.

— Біжіть! — кричить Хамайкіно поліцейським.— У гайку його дружки. Мерщій, бо втечуть. Мерщій!

— Спокійно! — мовить лейтенант, не відриваючи очей від Нуми. Той крачком ока намагається побачити револьвер. Він зовсім спокійний, руки його висять уздовж тіла.

— Сержанте Літума, зв'яжіть його.

Літума кладе на землю гвинтівку й розкручує сировицю, приторочену до пояса. Він зв'язує Нумі ноги, а потім надіває йому наручники. Підійшла коза і, обнюхавши Нумині ноги, починає їх лизати.

— Подати сюди коней, сержанте Літума.

Лейтенант ховає револьвер у кобуру й нахиляється до сеньйори Мерседітас. Знімає її з рота пов'язку і розв'язує руки. Жінка зводиться на ноги, відганяє козу й підходить до Нуми. Мовчки гладить його чоло.

— Що він тобі зробив? — питає Нума.

— Нічого, — відказує вона. — Курити хочеш?

— Пане лейтенант, — править своєї Хамайкіно, — невже ви не розумієте, що за кілька метрів звідси, у гайку, його спільники? Ви що, не чули їхніх кроків? Їх щонайбільше троє. Чому ви не пошлете нікого взяти їх?

— Заткни пельку, негре,— мовить лейтенант, дивлячись на нього. Він витирає сірник і підносить до сигарети, яку сеньйора Мерседітас

стромила в рот Нумі. Той жадібно затягується, тримаючи сигарету в зубах і випускаючи дим через ніздрі.— Я прийшов, щоб узяти тільки його.

— Що ж,— мовить Хамайкіно.— Тим гірше для вас, якщо ви не знаєте своєї служби. Я своє зробив. Я вільний.

— Так,— каже лейтенант.— Ти вільний.

— Коней подано, сеньйоре лейтенант,— доповідає Літума, тримаючи за повіддя п'ятеро скакунів.

— Посадіть його на свого коня, Літума,— наказує лейтенант.— Повезете його до міста.

Сержант разом з іншими поліцейськими піднімають Нуму і, розв'язавши йому ноги, висаджують на коня. Літума сідає позад нього. Лейтенант підходить до свого коня.

— Послухайте, сеньйоре лейтенант, а з ким поїду я?

— Ти? — перепитує лейтенант, ставлячи ногу в стремено.— Ти?

— Так,— говорить Хамайкіно.— Як же я?

— Ти вільний,— відповідає лейтенант.— Тобі не обов'язково їхати з нами. Можеш іти на всі чотири сторони.

Літума й інші поліцейські регочуть.

— Це, мабуть, треба розуміти як жарт? — питає Хамайкіно тремлячим голосом.— Ви не покинете мене тут, сеньйоре лейтенант. Ви ж чули ці шерехи, там, у гаю. Я дотримав свого слова. Ви не залишите мене тут самого.

— Якщо їхати швидко, сержанте, — мовить лейтенант, — то на світанні будемо в Піурі. Вночі краще їхати через піски. Коні менше втомлюються.

— Сеньйоре лейтенант! — благає Хамайкіно, чіпляючись за стремено офіцерового коня — Ви не покинете мене тут самого! Майте бога в серці!

Лейтенант стромляє другу ногу в стремено й відштовхує негра.

— Доведеться час від часу переходити на чвал,— каже він. — Як, по-вашому, буде дощ, сержанте Літума?

— Я гадаю, що ні, сеньйоре лейтенант. Небо чисте.

— Ви не можете поїхати без мене! — кричить Хамайкіно здавленим голосом.

Сеньйора Мерседітас заливається гучним реготом.

— Рушаймо! — наказує лейтенант.

— Сеньйоре лейтенант! — волає Хамайкіно.— Сеньйоре лейтенант, благаю вас!

Коні поволі віддаляються. Хамайкіно вражено дивиться вслід. Світло лампи падає на його перекошене від страху лице. Сеньйора Мерседітас невтримно регоче. Зненацька вона змовкає. Складає рупором долоні й підносить до рота.

— Нумо! — гукає вона.— Я приноситиму тобі щонеділі фрукти!

І знов заливається гучним реготом. З гайка долинає тріск сухого галуззя і листя.